

РОЗДІЛ II. Середня освіта (музичне мистецтво)

УДК 78.07:378.01

Дорцкій В.В.,

*магістр кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(dorckivera@gmail.com)*

До питання про теоретичне осмислення поняття «виконавська культура»

Людина є творінням культури, водночас – творцем духовних цінностей. Саме з позицій особистісного підходу може розглядатися її виконавська культура, що розкриває неповторну індивідуальність суб'єкта (музиканта-виконавця чи музичного колективу) засобами музики. Проблема виконавської культури є вельми актуальною в музикознавстві, оскільки є абсолютним показником професійності, неодмінною умовою успішної реалізації музиканта чи колективу у творчій діяльності. Мета статті зводиться до теоретичного обґрунтування дефініції «виконавська культура». Схарактеризовано поняття «виконавська культура» як складну структуру, котра включає дві складові – виконавство і культуру, які корелюють з музичним мистецтвом. Ця дефініція включає питання культури виконання музичного твору, його інтерпретації, художньо-творчий процес виконавця.

Ключові слова: виконавська культура, музичне мистецтво, процес виконання.

To the question of the theoretical understanding of the concept of «executive culture»

A person is a creature of culture, and at the same time a creator of spiritual values. It is from the standpoint of a personal approach that one can consider his/her performing culture, which reveals the unique individuality of the subject (a performing musician or a musical group) through music. The problem of performing culture is very relevant in musicology, as it is an absolute indicator of professionalism, an indispensable condition for the successful realization of a musician or a collective in creative activity. The purpose of the article is to theoretically substantiate the definition

of «performing culture». The concept of «performing culture» is characterized as a complex structure that includes two components—performance and culture, which correlate with the musical art. This definition includes issues of the culture of performing a piece of music, its interpretation, and the performer's artistic and creative process.

Key words: performance culture, musical art, performance process.

Постановка проблеми. Пожвавлення музичного життя в українському середовищі збільшило потребу у кваліфікованих, гармонійно розвинених музикантах-виконавцях. На сучасному етапі виконавська культура розглядається як складний рівень комунікації між композитором і виконавцем, виконавцем і слухачем у процесі «прочитання» нотного тексту. Виконавська діяльність музикантів включає такі образно-художні компоненти: емоційну культуру виконання, культуру звуку, високий рівень музичного мислення, вміння відтворити в уяві музичні образи, які треба передати, аналітичні здібності, що допомагають виявити стилістичні особливості музичного твору, рівень технічної майстерності тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо питання теорії музичного виконавства (Т. Глушук, М. Давидов, Н. Жайворонок, З. Стукаленко); виконавської майстерності у різних видах музичного мистецтва (О. Бенч, Ж. Дедусенко, Н. Жайворонок, Т. Зінська, Л. Касьяненко; О. Катрич, М. Кононова, І. Коханик, О. Маркова, В. Москаленко, П. Муляр, Т. Рощина, С. Тишко) є достатньо розробленими, то праці про феномен «виконавська культура» у музикознавчому та педагогічному аспектах стали предметом уваги українських науковців тільки наприкінці ХХ ст., й інтерес до нього не спадає до сьогодні (О. Андрейко, Л. Гавриленко, Т. Жуковська, Н. Згурська, М. Кононова, А. Михалюк, В. Москаленко, Н. Сегеда).

Мета статті зводиться до теоретичного обґрунтування дефініції «виконавська культура».

Виклад основного матеріалу. Процес виконавства – акт втілення композиторського задуму, самостійної творчої діяльності, створення власної виконавської інтерпретації. Він визначається нормами музичного життя епохи, в якій творить виконавець, і ці норми закріпилися у відповідних музично-естетичних вченнях. Відповідно,

діяльність музиканта-виконавця як творчої особистості чи колективу виконавців розкриває рівень засвоєння ними музичної культури суспільства.

Скомпонований автором музичний твір «оживає» тільки тоді, коли він відтворюється музикантом у певній інтерпретаційній версії з виявленням глибокого розуміння змісту. Таким чином, закладені композитором у нотному тексті художні образи розкриваються відповідно до рівня комунікаційного взаєморозуміння деміурга та інтерпретатора.

С. Ліпська вважає, що «...виконавство як вид діяльності в музичному мистецтві розвиває художньо-творчі здібності особистості, позитивні риси характеру, допомагає виробити власні життєві орієнтири через переживання та виконавську співтворчість у ході реалізації авторського задуму» (Ліпська, 2013: с. 193). Це спонукає виконавця переконливо передати змістову сутність музичного твору, його художні образи, думки і почуття, водночас вимагає творчої активності й ініціативи. Певна річ, виконавська культура особистості формується у процесі виконавської діяльності, виявляючи при цьому рівень набутих умінь, навичок, інтерпретаторської творчості.

Покликаючись на Н. Жайворонок, виконавство «...забезпечує звукову реалізацію музичного твору і таким чином безпосередньо пов'язане з музично-виконавською діяльністю, в якій виконавець виступає як суб'єкт у спілкуванні з музичним твором та публікою» (Жайворонок, 2006: с. 17).

На думку О. Лисенко, «Глибинне осмислення музичного виконавства безпосередньо пов'язане з дослідженням розвитку музично-виконавської культури в ракурсі змістовно-сміслового контексту виконавської практики» (Лисенко, 2018: с. 18). Саме музично-виконавська діяльність «формує пізнання текстів музичної культури як його внутрішній зміст, внаслідок чого виникає нова форма знання – практичне знання» (Лисенко, 2006: с. 189).

Музикант-виконавець повинен знати життєтворчість композитора, його соціокультурне середовище, яке наклало відбиток на доробок автора. Ба більше, музикант-виконавець повинен володіти ще й низкою

специфічних прикмет: гнучкою творчою уявою, здібністю глибоко, виразно, емоційно сприймати художній твір. Водночас він має бути зосередженим; володіти внутрішнім слухом, щоб «відтворити» звучання музичного твору; мати бажання втілити художній образ і «заразити» ним слухачів. Йому повинні бути притаманні високий інтелектуальний рівень (загальний і музичний) і технічна майстерність.

Всі вищезазначені риси повинні тісно переплітатися між собою. Адже недостатня розвиненість чи відсутність одного з цих компонентів неминуче відобразиться на виконавській творчості.

Музично-виконавська діяльність вимагає спеціальних здібностей (до основних відносимо музичний слух, ладове і ритмічне чуття), які можуть комбінуватися у різних видах музичної діяльності. Структура музичних здібностей змінюється у процесі виконавської діяльності, залежно від рівня музичного навчання та накопичення музичного досвіду людини.

Музичну культуру особистості вельми часто позиціонують як «багаж» набутої музичної інформації. Втім, музична культура особистості є радше сукупністю рис музичної діяльності, які розкривають рівень засвоєння нею музичної культури суспільства. На переконання О. Лобової, «Музична культура... – феномен, із яким традиційно пов'язуються найбільші сподівання щодо впливу музичної освіти на людину» (Лобова, 2016: с. 108). Вчена тлумачить поняття «музична культура особистості»: «як складне інтегративне особистісне утворення, що виникає як поєднання музичних освіченості-розвитку-виховання та є необхідною складовою різнобічного розвитку та гармонійного виховання дитини» (Лобова, 2016: с. 114–115).

Цю думку можна з повним правом віднести до виконавської культури, формування якої зумовлене становленням особистісно-значущих рис музикантів-виконавців.

Виконавська культура формується у процесі творчо-виконавської діяльності музиканта й особистісного діалогу з:

- 1) композитором і його музикою;
- 2) самим собою як творчою індивідуальністю;
- 3) слухачем як головною метою діяльності.

Т. Жуковська слушно наголошує, що «“виконавська культура” може торкатися культури виконання музичного твору та вказувати на рівень освіченості виконавця, його грамотності та професійності в процесі інтерпретації твору» (Жуковська, 2015: с. 144).

О. Андрейко характеризує виконавську культуру як «...особистісне інтегративно-динамічне утворення, що виражає ...здатність до пізнавальної, оцінно-інтерпретаторської, творчої і комунікативної діяльності в галузі виконавського мистецтва, охоплюючи системну сукупність індивідуально-особистісних властивостей та художньо-перетворювальних й технологічних вмінь, спрямованих на організацію індивідуалізованого і разом з тим соціально обґрунтованого тлумачення художніх образів, їх трансляцію у суспільному середовищі» (Андрейко, 2013: с. 105).

Подібне тлумачення поняття «виконавська культура» помічаємо й у А. Михалюк, яка позиціонує його як «...інтегровану професійно-особистісну властивість, яка характеризує високий рівень оволодіння мистецькими знаннями, музично-виконавськими вміннями, педагогічними компетенціями, що виражається у здатності до естетично й художньо обґрунтованої інтерпретації змісту музичного твору та забезпечує...особистісне професійно-творче зростання» (Михалюк, 2014: с. 8).

На думку К. Марченко, «виконавська культура» – здатність особистості музиканта свідомо засвоювати, формувати, зберігати, примножувати, актуалізувати, передавати професійну цінність для підвищення ефективності музично-виконавської діяльності» (Марченко, 2022: с. 77).

Виконавська культура – монолітна комунікативна система, в якій співдіють процеси інтерпретації та рецепції, завдяки яким виникає «згода» між автором музики і виконавцем, із одного боку, та виконавцем і слухачами у процесі виконання музичного твору, з іншого. Виконавець чи виконавський колектив «перевтілює» знакову сферу музики, наділяє її особистісним змістом, виступає носієм інтерпретаційної версії, «творцем» музично-виконавського процесу.

На думку О. Андрейко, «виконавська культура на своєму вищому щаблі виступає як здатність особистості музиканта свідомо засвоювати, формувати, зберігати, примножувати, актуалізувати, передавати професійну цінність для підвищення ефективності музично-виконавської діяльності» (Андрейко, 2013: с. 66).

Професійна культура музиканта-виконавця є виявом виконавської культури, в якій синтезуються історичні, музично-теоретичні знання, виконавські вміння та навички, виявляються художній смак, інтелектуальна й емоційна складові, реалізується креативний потенціал.

Виконавська культура музиканта-виконавця включає також знання репертуару, інтонаційного строю, стилю, форми, мелодичної та гармонічної мови, метро-ритмічної структури, емоційно-художнього образу музичних творів, технічну майстерність, досвід публічних виступів. Тобто, виконавська культура «продукує» не тільки манеру виконання музиканта, а і стиль композитора, його епоху з певними естетичним світобаченням, інтересами, потребами, смаками.

Висновки. Тривалий час питання виконавської культури залишалося поза увагою українських науковців. Його підіймали здебільшого зарубіжні вчені. Останнім часом воно стало предметом уваги й українських учених. Покликаючись на праці дослідників, вивчивши і проаналізувавши змістову наповненість поняття «виконавська культура», сформульовано авторське тлумачення дефініції **«виконавська культура»**: це сукупність особистісно-значущих рис, які виявляються у процесі творчо-виконавської діяльності музиканта і розкривають рівень засвоєння образного змісту твору.

Список використаної літератури

1. Андрейко, О. (2013). Виконавська культура скрипаля: теорія та методика формування : монографія. Львів: Галицька видавнича спілка, 298 с.
2. Жайворонок, Н. (2006). Музичне виконавство як феномен музичної культури: дис. ... канд. мист. : 17.00.01. Київ, 168 с.
3. Жуковська, Т. (2015). Виконавська культура у площині сучасних українських мистецтвознавчих досліджень. *Культура і сучасність*. № 2. С. 141–146.

4. Ліпська, С. (2013). Особливості музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. Вип. 4. С. 192–195.

5. Марченко, К. (2022). Виконавська культура майбутніх артистів-вокалістів як науково-педагогічна проблема. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. № 80. Т. 2. С. 75–80.

6. Михалюк, А. (2014). Формування виконавської культури майбутніх учителів музики засобами українського фортепіанного мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 22 с.